

Příprava na manželství

Podle předpisů, obsažených v Familiaris consortio, Amoris laetitia, CIC, dokument Příprava na manželství (1996)

Dokumenty

- CIC/1983 obsahuje silný pastorační aspekt. Přesto v oblasti pastorece manželství a rodiny obsahuje pouze poměrně kusá ustanovení, a proto je třeba mnohé doplnit z:
 - posynodální adhortace Jana Pavla II. o úkolech křesťanské rodiny v současném světě *Familiaris consortio* z r. 1981 (dále uváděno zkratkou „FC“)
 - dokumentu papežské rady pro rodinu *Příprava na manželství* z r. 1996 (dále jen „PNM“). Červená řada ČBK č. 17
 - apoštolské exhortace papeže Františka *Amoris laetitia* (Radost z lásky), o lásce v rodině z 8. dubna 2016

Důležitost přípravy

Úvod PNM (I, 10):

To, co zde nazýváme přípravou, zahrnuje rozsáhlý a náročný proces výchovy k manželskému životu, na který je třeba se dívat z hlediska všech jeho hodnot. Podíváme-li se na současnou psychologickou a kulturní situaci, jeví se nám příprava na manželství jako naléhavá nutnost. Jde totiž o výchovu k úctě k životu, k jeho ochraně; ta se v životě rodin má stát opravdovou kulturou lidského života v každém jeho projevu, v každé jeho etapě pro ty, kteří jsou součástí lidu života a pro život (srov. *Evangelium vitae* 6, 78, 105). Manželství samotné obsahuje nesmírné bohatství. Je třeba přivést snoubence nejprve k vnímavosti, skrze kterou mohou pochopit nutnost přípravy na manželství.– je tato pastorece záležitostí celého společenství

Etapy pastorage manželství

FC č. 66–69 ale jmenuje tři etapy:

- příprava na manželství;
- samotný sňatek (obřad uzavření manželství), který je pastoračně velmi důležitou skutečností;
- pastorage po svatbě, a to za trvání manželství (především po stránce duchovní manželská společenství, manželská setkání a individuální pomoc; psychologická a pedagogická pomoc atd.) i po jeho skončení (zejména péče o ovdovělé a jejich děti, pomoc po ukončení manželského soužití – legitimním i nelegitimním –, které vždy člověka hluboce zasáhne).
- Přitom se zdůrazňuje, že – ačkoli prvotní odpovědnost nesou biskupové a faráři – je tato pastorage záležitostí celého společenství

Situace (etapy) pastorační péče o manželství

- před manželstvím – příprava na manželství
- samotné uzavření manželství
- provázení v prvních letech manželství (nově v *Amoris laetitia*)
- během manželství – doprovázení, společenství manželů, manželská setkání...
- po (faktickém) skončení manželství – ovdovění, rozvedení, osoby v nelegitimních svazcích atd.

Fáze přípravy na manželství

- osobnostní příprava – v rámci integrální katecheze
 - vzdálenější – ještě v době dětství – důraz na roli rodiny, zvl. lidská formace
 - bližší – v době dospívání a adolescence – důraz na roli církevního společenství a odborníků, zvl. specifická formace ohledně životních stavů a jednotlivých aspektů manželského a rodičovského života (psychologie, sexuologie, spiritualita, ekonomika, právo, ...)
 - nejbližší – několik měsíců před svatbou „doladění“ pro konkrétní pár – důraz na dialog mezi sebou i s knězem (také liturgická stránka)
- právní příprava – předsňatkové řízení pod autoritou faráře (vyloučení neplatnosti a nedovolenosti manželství)

Vzdálenější etapa

FC 66: Vzdálenější příprava začíná už v dětství moudrou rodinnou pedagogikou, jejímž cílem je dovést děti k tomu, aby samy sebe objevily jako lidi, kteří mají bohatou a složitou psychologii a zvláštní osobnost se silnými a slabými stránkami. To je doba, kdy se má dětem vštěpovat smysl pro každou pravou lidskou hodnotu v osobních i společenských vztazích. A toto má význam pro utváření charakteru, pro ovládání a správné uplatňování sklonů, pro způsob, jak pohlížet na lidi druhého pohlaví a jak se k nim chovat a pro jiné podobné věci. Kromě toho je, zejména u křesťanů, žádoucí důkladná duchovní a katechetická výuka, která dovede ukázat pravé povolání a poslání křesťanského manželství, přičemž nevylučuje možnost úplného oddání se Bohu v kněžském nebo řeholním životě.

PNM 26: Vzdálenější příprava dosáhne svých základních cílů, dokáže-li položit základy stále lepšího osvojování kritérií pro správné posouzení hierarchie hodnot. Na jejím základě je možné dobře volit z toho, co dobrého nabízí společnost, podle rady svatého Pavla: „Všechno zkoumejte, dobrého se držte!“ (1Thes 5,21).

PNM 28: Další cíl spočívá v představení výchovného poslání rodičů; právě v rodině, domácí církvi, jsou rodiče pro děti prvními svědky a vychovateli jak v rozvoji „víry, naděje a lásky“, tak i v uzpůsobení se povolání každého z nich. „Rodiče jsou první a hlavní vychovatelé svých dětí a jim náleží základní kompetence také na tomto poli: jsou vychovateli, protože jsou rodiči.“

Zde rodinám pomáhá: farnost, školy, další vzdělávací zařízení, hnutí a různé skupiny, katolické svazy a samozřejmě samotné křesťanské rodiny

Bližší etapa

- FC 66: od přiměřeného věku a s pomocí vhodné katecheze, jako jakýsi katechumenát, žádá specifičtější přípravu k přijetí svátosti a která současně znamená jakoby její nové objevení. Taková obnovená katecheze pro všechny mladé a zvláště pro ty, kdo se připravují na křesťanské manželství, je bezpodmínečně nutná, aby tuto svátost přijímali s nutnými mravními a duchovními dispozicemi a pak z ní žili. Náboženská výchova mladých lidí musí být doplněna ve vhodném čase a podle různých konkrétních potřeb přípravou na život ve dvou. Ta má ukázat manželství jako osobní vztah muže a ženy, který musí být ustavičně dál rozvíjen. Tato příprava má být podnětem k tomu, aby se otázky manželského pohlavního života a odpovědného rodičovství chápaly hlouběji, a zahrnuje zároveň i příslušné základní znalosti lékařsko-biologické. Příprava má také ukazovat užívání vhodných metod při výchově dětí a vést v základních věcech, které jsou předpokladem k tomu, aby se mladí lidé připravili pro spořádané udržování rodiny: stálé zaměstnání, dostatečné finanční prostředky, správné vedení domácnosti, znalosti, jak hospodařit.
- Bližší příprava se skládá se z různých kurzů a odlišuje se od přípravy bezprostřední, která se zpravidla soustřeďuje na poslední rozhovory snoubenců s duchovními před uzavřením svátosti manželství.

Zde pomáhá: farnost, centra pro mládež či pro rodinu...katecheze o manželství atp.

Bezprostřední etapa

- FC 66: se má konat v posledních měsících a týdnech před svatbou tak, aby se "předmanželské zkoušce", jakou žádá církevní právo, dal nový smysl a obsah a současně nová forma. Taková příprava, nezbytná v každém případě, je ještě naléhavější u snoubenců, kteří dosud prokazují mezery a obtíže v křesťanské nauce a praxi.
- PNM 50: Je to příprava konkrétního páru, zaměřená na:
- shrnutí vykonané přípravy především na doktrinní, morální a duchovní rovině, doplnění případně chybějících aspektů základní formace;
- modlitby (duchovní obnova, exercicie pro snoubence), kdy lze skrze setkání s Pánem objevit hloubku a krásu nadpřirozeného života;
- vhodná liturgická příprava, která předpokládá také aktivní účast snoubenců, s velkým důrazem na svátost smíření; dostatečný prostor pro rozhovor s farářem (stanovený církevním právem), za účelem hlubšího poznání každého.

Těchto cílů bude dosaženo speciálními intenzivními setkáními (v ČR často farář + zkušené manželské páry). Jeho součástí je i právní příprava na manželství a příprava liturgického slavení svatby.

Právní příprava

Cílem právní přípravy je zajištění platnosti a dovolenosti manželství cestou tzv. předsňatkového řízení.

- Jednou jeho stránkou je *spolupráce nupturientů s farářem v oblasti správní*, která má napomoci vytvoření morální jistoty o tom, že nic nebrání slavení sňatku, tedy především dojít k jistotě o vyloučení překážek a zákazů manželství: sepsáním snubního protokolu, dodáním potřebných dokladů, spoluprací na eventuálním vyžádání potřebných dispenzí a povolení (právní příprava), ale především otevřeným osobním kontaktem umožňujícím dosažení morální jistoty o náležitém chápání manželství a náležitém úmyslu vstoupit do manželství (což je především obsahem bezprostřední osobnostní přípravy).
- Druhou je *spolupráce místního společenství věřících*, a to především (po stránce právní) cestou ohlášek, jejichž praxi neurčuje celocírkevní (univerzální) právo, ale partikulární právo; zde jsou drobné odchylky v jednotlivých diecézích.

Právní příprava: ohlášky

V letech 1950–1989 bylo ze strany státní moci zakázáno konat ohlášky, proto byla od nich dána generální dispens. Nyní platí v zásadě směrnice České biskupské konference z 27. ledna 1993, která stanoví:

- před sňatkem se konají ohlášky ve farnosti, kde bude svatba, a v místě trvalého bydliště nupturientů;
- ohlášky se vykonají jedenkrát ústně 14 dní před svatbou anebo písemně na vývěsce kostela po stejnou dobu, a to formou oznámení, že NN a MM uzavřou dne ... v kostele ... v ... hodin církevní manželství;
- při sepisování svatebního protokolu se má kněz zeptat nupturientů, zda neexistují vážné důvody pro nekonání ohlášek, v tom případě má právo z rozumných důvodů od ohlášek dispenzovat;
- konání ohlášek či dispens od nich se poznamená ve svatebním protokolu.

Protože tu mohou existovat drobné odchylky na základě partikulárního práva jednotlivých diecézí, je nutné se informovat, jaké detailní předpisy pro konání ohlášek v konkrétní diecézi platí (úřední dotaz by měl směřovat na diecézní kurii).

Právní příprava: spolupráce s občanskou matrikou

- Od novel zákona o rodině č. 94/1963 Sb. v r. 1998 a 2000 platí zásady stanovené v § 4b tohoto zákona.
- V rámci přípravy na manželství stanoví odst. 2 tohoto paragrafu povinnost nupturientů absolvovat na matričním úřadě, příslušném podle místa konání církevního sňatku, státní předsňatkové řízení a vyžádat si od něho pro církevní autoritu (faráře) osvědčení o tom, že splnili všechny požadavky státního zákona pro platné uzavření manželství nazývané „osvědčení o splnění požadavků zákona o rodině“ (osvědčení je dáváno dvojmo, jeden exemplář se ponechá v církevních dokumentech, druhý se vrací státní matrice). Církevní sňatek musí proběhnout ve lhůtě 3 měsíců od vydání osvědčení; v rámci uzavření církevního sňatku se musí vyplnit také státní *Protokol o uzavření manželství* (viz též zák. č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, § 13. 32–35).
- Stejný proces pak popisuje NOZ § 657:
 - (1) Projeví-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně před orgánem veřejné moci provádějícím sňatečný obřad v přítomnosti matrikáře, jedná se o občanský sňatek.
 - (2) Projeví-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně před orgánem církve nebo náboženské společnosti oprávněné k tomu podle jiného právního předpisu (dále jen „oprávněná církev“), jedná se o církevní sňatek.

Pojem zasnoubení

- Zasnoubení je definováno jako oboustranný příslib budoucího uzavření manželství.
- Církevní právo nevyžaduje zasnoubení jako nezbytný element přípravy na manželství. Vyjadřuje se spíše k jeho vnějším náležitostem. Tak byla vyžadována v CIC/1917 v kán. 1017 jeho písemná forma, a to k platnosti, přičemž bylo jasně stanoveno, že ze zasnoubení nevyplývá oprávnění vyžadovat uzavření manželství, pouze oprávnění k náhradě způsobené škody (především materiální).
- Ještě mírnější je úprava v CIC/1983 v kán. 1062, kde se již obecně nevyžaduje písemná forma zasnoubení a stanovení jeho náležitostí se ponechává partikulárnímu právu, konkrétně biskupské konferenci – u nás taková právní úprava dosud neexistuje. Ve shodě s předchozím kodexem opakuje, že ze zasnoubení nevyplývá oprávnění vyžadovat uzavření manželství, pouze oprávnění k náhradě způsobené škody (především materiální).
- Přesto je třeba zdůraznit, že správně chápané zasnoubení (deklarované rozhodnutí k jednoznačné přípravě na manželství s konkrétní osobou) může mít velký pastorační význam, a proto je možné je slavit i liturgickým obřadem.
- Z hlediska liturgického existuje starší úprava obřadu zasnoubení v benedikcionálu (latinská předloha z r. 1984, české vydání z r. 1994: *Benedikcionál*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1994, 237 s., na s. 37–39, novější české vydání: *Obřady žehnání: římský rituál nově uspořádaný podle ustanovení Druhého vatikánského koncilu*, vydáný papežem Pavlem VI. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství ve spolupráci s komisí ČBK pro liturgii, 2013, 607 s. ISBN 978-80-7195-647-1, na s. 84-90) a novější úprava v dodatku druhého vzorového vydání svatebních obřadů (latinská předloha vydána v r. 1991, český překlad vydán v r. 2007: *Svatební obřady: římský rituál nově uspořádaný podle ustanovení Druhého vatikánského koncilu*, vydáný papežem Pavlem VI. a upravený péčí papeže Jana Pavla II. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 135 s. ISBN 9788071929871, na s. 120-127), přičemž je možné konstatovat, že nová liturgická úprava nahrazuje starší úpravu z benedikcionálu.

Doprovázení po svatbě

- Mystagogie manželství: provázení v prvních letech manželství (nově v *Amoris laetitia*)
- je třeba nacházet rovnováhu v aktivitách pro novomanžele a zapojování v církevním společenství a v prostoru pro jejich vlastní „soukromé“ sžívání se.

AL č. 223. Synodální otcové ukázali, že „první roky manželství jsou životně důležitým a citlivým obdobím, během něhož si manželé stále více uvědomují problémy i význam manželství. Odtud vychází potřeba pastoračního doprovázení, která by pokračovala i po slavení svátosti (srov. *Familiaris consortio*, část III). Jako velice důležitá se při této pastoraci jeví přítomnost zkušených manželských dvojic. Farnost se považuje za místo, kde se zkušené dvojice mohou dávat k dispozici těm mladším, za případného přispění různých sdružení, církevních hnutí a nových společenství. Je nutno povzbuzovat manžele k zásadně důležitému postoji otevřenosti pro velký dar dětí. Je třeba zdůrazňovat důležitost rodinné spirituality, modlitby i účasti na nedělní eucharistii a povzbuzovat manželské dvojice, aby se pravidelně scházely pro podnícení růstu svého duchovního života a solidarity při konkrétních životních potřebách. Liturgie, náboženské úkony a eucharistie slavená pro rodiny, především při výročí svatby, byly zmiňovány jako životně důležité pro podporu rodinné evangelizace.

AL č. 224: Tato cesta je otázkou času. Láska vyžaduje dostupný a nezištný čas, který klade jiné věci na druhé místo. Je třeba čas na dialog, neuspěchané objetí, sdílení plánů, naslouchání a pohled, ocenění a utužení vztahu. Někdy je problémem frenetický rytmus společnosti nebo časový běh vnucovaný pracovní dobou. Jindy je problémem, že společně strávený čas je nekvalitní. Je sdílen pouze fyzický prostor bez věnování si vzájemné pozornosti. Pastorační asistenti a skupiny rodin by měli pomáhat mladým či křehkým manželským párům učit se v oněch chvílích setkávat, zastavit se jeden před druhým a rovněž sdílet chvíle ticha, které je přiměje zakusit přítomnost druhého.

AL č. 225: Manželé, kteří mají dobrou zkušenost „zaučování“ v tomto smyslu, mohou nabízet praktiky, které prospěly jim: plánování chvil, kdy jsou nezištně spolu, chvíle rekreace s dětmi, různé způsoby slavení důležitých událostí, prostory sdílené spirituality. Mohou však také učit důvtipu, který pomůže dát obsah a smysl těmto chvílím a vede k lepší komunikaci

AL č. 226: Mladé manžele je třeba také stimulovat, aby si vytvářeli vlastní zvyky, jež nabídnou zdravé vnímání stability a ochrany a které se vytvářejí řadou sdílených každodenních rituálů. Je dobré ráno se vždycky políbit, žehnat si každý večer, čekat na druhého a přivítat jej, když přijde, někdy si společně vyjít a dělit se o domácí práci. Zároveň je však dobré přerušit navyklý běh slavením, neztratit schopnost rodinných oslav, radosti a oslavování krásných zkušeností. Je třeba společně prožívat překvapení z Božích darů a společně živit nadšení ze života. Umění slavit dodává lásce energii, osvobozuje ji od monotónnosti a vyplňuje barvami a nadějemi každodenní zvyk.

Doprovázení po svatbě

- Pojem mystagogie: postupné uvádění do tajemství.
- U mystagogie šlo původně o další uvedení zasvěcence (mystés) do prožitku slavení mysteria. Primárně to slovo je používáno pro křestní zasvěcení. V *Amoris laetitia* papež zdůrazňuje takové „uvádění do tajemství“ i pro nově sezdané. Nepoužívá termínu mystagogie ale doprovázení nově sezdaných. Arcibiskup Jan Graubner použil právě toho výrazu mystagogie pro toto období.
- Období mystagogie má umožnit, aby božské skutečnosti, přijaté během Velikonoční noci, sestoupily až do hlubin srdce tak, aby zasáhly samy postoje. **Něco obdobného se děje v manželství, kdy po velkém dni začíná společný život.** Obdobně jako po křtu pokračuje proces „stávání se křesťanem“ tak po svatbě má následovat období „stávání se manželem a později rodičem.“
- Jak ukazují výše uvedené texty AL, právě na toto období prvního roku nebo několika málo let by se měly citlivým a vhodným způsobem zaměřit církevní aktivity a pomoc jak duchovních správců ve farnostech, tak jednotlivých farních společenství.

Doprovázení po svatbě – během trvání manželství

- Dalším rozměrem, následujícím po tomto počátečním období (na které také není kladen tak velký důraz jako třeba na dobu přípravy na manželství), je pastorece „za trvání manželství“ (především po stránce duchovní manželská společenství, manželská setkání a individuální pomoc; psychologická a pedagogická pomoc atd.).
- Koordinace – centrum pro rodinu: na úrovni diecézí začaly po roce 1990 vznikat centra pro rodinu, která slouží k podpoře pastorece a koordinaci aktivit tohoto typu a pomoci diecéznímu biskupovi v této manželsko-rodinné oblasti. Třeba v olomoucké arcidiecézi na toto diecézní centrum navazují jednotlivá děkanátní centra pro rodinu. Ty vznikly na podnět centra a díky otci arcibiskupovi a příslušných děkanů působí už ve všech 21 děkanátech olomoucké arcidiecéze.
- Seznam center na stránkách diecéze. Centra dále působí ve směru, aby rodiče s láskou přijímali a v křesťanské víře vychovávali své děti a prohlubovali svoji manželskou lásku. Jednotlivá centra se také podílí spolu s kněžími na přípravě snoubenců i biřmovanců. Opomíjena není ani pastorece seniorů zejména prostřednictvím společenství seniorů, naše centra jsou připravena pomoci se založením těchto společenství seniorů i s jejich náplní.
- <https://rodinnyzivot.cz/>

Doprovázení manželů po ukončení manželství

- Posledním rozměrem, na který se nemá zapomínat, je pastorece manželství i po jeho skončení: péče o ovdovělé a jejich děti, pomoc po ukončení manželského soužití – legitimním i nelegitimním – (které vždy člověka hluboce zasáhne), pomoc rozvedeným atp.
- Tyto aspekty by neměli opomíjet kněží či odborní pracovníci „pro rodinu“, o kterých viz výše, měli by nabízet programy a doprovázení i v těchto situacích. Kupř. centrum pro rodiny při olomouckém arcibiskupství má programy směřující třeba k vdovám a vdovcům, k podpoře neúplných rodiny, k matkám samoživitelkám atp.
- A také – a zde se dostáváme do roviny sociálně-právní – by církve měla umět nabídnout i praktickou pomoc k řešení různých životních situací. Jak sociálně právní poradenství (nebo alespoň odkázat správným směrem na nějakou organizaci) a církevně-právní pomoc: často se totiž situace možnosti či nemožnosti přístupu ke svátostech, začlenění v církevním společenství, příp. nových vztahů atp. dá z kanonicko-právního hlediska řešit. Zde obvykle duchovní odkazují na pracovníky církevních soudů.

Doprovázení manželů po ukončení manželství

- Papež František jak v AL, tak v MIDI (procesní manželské právo, viz později) předpokládá také vznik pastoračních center či osob pro právní pomoc v tomto rozměru. Chtěl zapojení předběžné konzultace o manželském procesu do širší pastorace manželství.
- V olomoucké a ostravsko-opavské diecézi (a nevím o žádné z českých diecézí) ale zatím nebyl vytvořen žádný nový nástroj (konzultační pracoviště na úrovni diecéze, děkanátů atp.), kde by bylo možné získávat předběžné informace a konzultace o možnostech pro konkrétní případy. Všechny konzultace, stejně jako doposud, poskytují buď pracovníci soudu, nebo kanonisté v diecézích působící (a těch je stále stejný počet).
- Kupř. předpokládal nějakou formu zapojení laiků při konzultacích před podáním žaloby na neplatnost manželství – ty ale u nás nemáme, protože je nikdo nezaplatí. Studium specializace kanonického práva v ČR neexistuje, nejbližší je polském Lublinu a to je škola soukromá, kde se platí školné. Prakticky nikdo nebude investovat do studia, které mu nezaplatí praxe. Je to důsledek českého nového modelu financování církví na jedné straně a očekávání pastorační služby na straně druhé.
- Právní možnosti tedy zůstávají zhruba na stejné úrovni a je potřebné, abychom v české církvi pochopili, že pastorace bude z pohledu finančního vždy prodělečná, nicméně investice do lidských vztahů a vedení člověka k Bohu i v obtížných situacích je prostě posláním církve (srov. Mt 9, 13: Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní. Jděte a naučte se, co znamená: 'Milosrdenství chci, a ne oběť.' Nepřišel jsem totiž povolati spravedlivé, ale hříšníky.)